

Rej. Sg. 1713.1. 2018.

URZĄD MIEJSKI

w Sędziszowie

Wpłynęło dn. 23.04.2018r.

Nr 2775.2018 Zał. ....

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI

Delegatura w Kielcach

LKI.410. 019.03.2017

P/17/097

BH → Sg
2018.04-23
C/

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI

Delegatura w Kielcach

al. Tysiąclecia Państwa Polskiego 4, 25-520 Kielce

T +48 41 249 91 00, F +48 41 249 91 05

lki@nik.gov.pl

I. Dane identyfikacyjne kontroli

Numer i tytuł kontroli	P/17/097 – Opieka nad cmentarzami wojennymi w Polsce południowo-wschodniej.
Okres objęty kontrolą	Lata 2014-2016.
Jednostka przeprowadzająca kontrolę	Najwyższa Izba Kontroli Delegatura w Kielcach.
Kontroler	Jerzy Stachowiak, główny specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr LKI/17/2018 z dnia 13 lutego 2018 r. [dowód: akta kontroli str. 1]
Jednostka kontrolowana	Urząd Miejski w Sędziszowie (dalej: UM lub Urząd).
kierownik jednostki kontrolowanej	Wacław Szarek – Burmistrz Sędziszowa (dalej: Burmistrz) od dnia 19 listopada 2002 r. [dowód: akta kontroli str. 2, 3]

II. Ocena kontrolowanej działalności¹

Ocena ogólna

Gmina Sędziszów (dalej: gmina) prowadziła w sposób rzetelny opiekę nad cmentarzem wojennym oraz wszystkimi grobami wojennymi znajdującymi się na jej terenie. W celu dokonania właściwej oceny stanu technicznego tych obiektów, wyznaczeni pracownicy Urzędu dwukrotnie, każdego roku dokonywali komisyjnego przeglądu technicznego ich stanu. Przeglądy dokumentowano protokołami, w których przedstawiano ocenę stanu poszczególnych grobów i cmentarza wojennego, a także sugestie dotyczące ewentualnych działań, których podjęcie umożliwiłoby poprawę tego stanu. Takie działania pozwalały gminie na bieżące monitorowanie stanu utrzymania obiektów grobownictwa wojennego i elastycznego reagowania na pojawiające się potrzeby, a także ubiegania się o środki finansowe ze źródeł zewnętrznych.

W badanym okresie zrealizowano zadanie „Przebudowa istniejących nagrobków na Cmentarzu Ofiar Egzekucji z 1944 r. w Swaryszowie”, w ramach którego wykonano 40 nowych granitowych nagrobków na tym cmentarzu. Na pozostałych mogiłach indywidualnych i zbiorowych znajdujących się na parafialnych cmentarzach na terenie gminy corocznie prowadzono prace porządkowe.

W celu realizacji powyższych działań, gmina pozyskiwała środki od Wojewody Świętokrzyskiego i Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa, a także wykorzystywała środki własne.

Stan Cmentarza Ofiar Egzekucji z 1944 r. w Swaryszowie jest bardzo dobry. Obiekt jest wyremontowany, zadbane i odpowiednio oznakowany. Efekty zrealizowanych, dofinansowanych zadań utrzymano w odpowiednim stanie. Stan pozostałych mogił wojennych znajdujących się na terenie gminy jest dobry.

Gmina wykorzystywała w działaniach promocyjnych potencjał kulturowy i turystyczny cmentarzy wojennych znajdujących się na jej terenie. Rokrocznie na terenie cmentarza wojennego w Swaryszowie odbywały się obchody upamiętniające kolejne rocznice mordu

¹ Najwyższa Izba Kontroli stosuje 3-stopniową skalę ocen: pozytywna, pozytywna mimo stwierdzonych nieprawidłowości, negatywna. Jeżeli sformułowanie oceny ogólnej według proponowanej skali byłoby nadmiernie utrudnione, albo taka ocena nie dawałaby prawdziwego obrazu funkcjonowania kontrolowanej jednostki w zakresie objętym kontrolą, stosuje się ocenę opisową, bądź uzupełnia ocenę ogólną o dodatkowe objaśnienie.

mieszkańców tej miejscowości, połączone m.in. z rekonstrukcją historyczną. Na swojej stronie internetowej, a także w lokalnej prasie gmina zamieszczała informacje dotyczących tych uroczystości. Opis tragicznych wydarzeń związanych z ww. cmentarzem wojennym przedstawiono również w publikacjach książkowych i broszurach. W celu promowania cmentarza wojennego, gmina współpracowała z Lokalną Grupą Działania „Ziemia Jędrzejowska – GRYF”, gminą Chmielnik, lokalnymi firmami oraz szkołami z terenu gminy. Prowadzono działania mające na celu zachęcenie potencjalnych turystów do zwiedzania cmentarza wojennego rozmieszczając na terenie powiatu Jędrzejowskiego specjalnie przygotowane plakaty i zaproszenia.

Dopiero od czerwca 2016 r., a więc z opóźnieniem wynoszącym 9 lat i 7 miesięcy gmina prowadziła gminną ewidencję zabytków. Nieprowadzenie tej ewidencji - będące wynikiem zaniedbania ze strony odpowiedzialnego pracownika Urzędu - było niezgodne z art. 143 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami².

Gmina nie sporządziła gminnego programu opieki nad zabytkami na lata 2016-2020, mimo iż obowiązek taki został określony w art. 87 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, nie sporządzono również, wbrew obowiązkowi wynikającemu z art. 87 ust. 5 ww. ustawy, sprawozdań z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami na lata 2011-2015. Przyczyną ww. zaniedbań było zaangażowanie odpowiedzialnego pracownika Urzędu do innych zadań.

Burmistrz nie zwracał się do Wojewody Świętokrzyskiego o udzielenie stosownego zezwolenia na prowadzenie robót na Cmentarzu Ofiar Egzekucji z 1944 r. w Swaryszowie. Było to niezgodne z art. 5 ustawy z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych³.

NIK zgłasza również uwagę dotyczącą niewyodrębnienia ewidencji księgowej, w związku z realizacją zadania polegającego na utrzymaniu grobów i cmentarzy wojennych na terenie gminy Sędziszów, co było niezgodne z § 4 pkt 5 porozumienia nr 20/2016 zawartego z Wojewodą Świętokrzyskim w dniu 18 marca 2016 r.

III. Opis ustalonego stanu faktycznego

1. Opieka nad grobami i cmentarzami wojennymi

Opis stanu
faktycznego

1.1. Według stanu na koniec 2016 r. na terenie gminy znajdował się jeden cmentarz wojenny, tj. Cmentarz Ofiar Egzekucji z 1944 r. w Swaryszowie oraz siedem mogił zbiorowych i dwanaście mogił indywidualnych położonych na czterech następujących rzymsko-katolickich cmentarzach parafialnych w Sędziszowie, Mstyczowie, Krzcięcicach i Tarnawie. Wszyscy pochowani to żołnierze i ofiary terroru narodowości polskiej z okresu drugiej wojny światowej. [dowód: akta kontroli str. 6-8]

Liczba grobów i cmentarzy wojennych w okresie objętym kontrolą nie zmieniała się. W badanym okresie na terenie gminy nie wystąpiły ekshumacje, zniszczenia grobów, utrata statusu grobu wojennego. Nie zidentyfikowano również nowych obiektów tego typu. [dowód: akta kontroli str. 9]

W gminie przyjęto zasadę⁴ wykonywania okresowych przeglądów stanu technicznego obiektów grobownictwa wojennego znajdujących się na jej terenie. Przeglądów dokonuje trzysobowa komisja, w skład której wchodzi pracownicy Urzędu reprezentujący Wydział Rolnictwa, Gospodarki Gruntami, Ochrony Środowiska, Działalności Gospodarczej, Gospodarki Komunalnej i Lokalowej (dalej: Wydział Gospodarki) oraz pracownik Wydziału Planowania Przestrzennego, Inwestycji i Remontów Infrastruktury Komunalnej posiadający uprawnienia do projektowania, kierowania i nadzorowania robót budowlanych. Przeglądy

² Dz. U. z 2014 r., poz. 1446, ze zm.

³ Dz. U. z 2017 r., poz. 681.

⁴ Zgodnie z pkt 8 Porozumienia zawartego z Wojewodą Świętokrzyskim w dniu 29 marca 1999 r. w sprawie powierzenia Zarządowi Miejskiemu w Sędziszowie opieki nad cmentarzami, kwaterami i grobami wojennymi, znajdującymi się na terenie miasta i gminy Sędziszów.

dokonywane są dwukrotnie każdego roku. Dokumentowane są protokołami, w których opisuje się przedmiot przeglądu (cmentarz/obiekt) i jego stan, a także sugestie dotyczące potrzeby wykonania ewentualnych prac remontowych i porządkowych. W badanym okresie przeglądy przeprowadzono w następujących dniach: 15-16 maja 2014 r., 22-23 października 2014 r., 21-22 maja 2015 r., 21-22 października 2015 r., 19-20 maja 2016 r. i 20-21 października 2016 r. [dowód: akta kontroli str. 16-45]

1.2. Gminna ewidencja zabytków prowadzona w Urzędzie (dalej: ewidencja zabytków) w badanym okresie uwzględniała 78 pozycji, przy czym nie zawierała wpisów dotyczących grobów i cmentarzy wojennych, w tym Cmentarza Ofiar Egzekucji z 1944 r. w Swaryszowie, który zaewidencjonowano dopiero w lutym 2018 r. Do ewidencji zabytków wpisano natomiast cmentarze parafialne na których znajdują się ww. mogiły zbiorowe i indywidualne z okresu drugiej wojny światowej, tj. cmentarz w Sędziszowie oraz cmentarze w miejscowościach: Mstyczów, Krzcięcice i Tamawa. [dowód: akta kontroli str. 46-48]

Wyjaśniając przyczyny niewpisania w badanym okresie do ewidencji zabytków Cmentarza Ofiar Egzekucji z 1944 r. w Swaryszowie Burmistrz podał, że: (...) *Cmentarz (...) usytuowany jest na działce będącej własnością Skarbu Państwa. Gmina nie jest właścicielem gruntu ani użytkownikiem wieczystym. Gmina w latach poprzednich wystąpiła o uzyskanie tytułu własności na grunty cmentarza, gdzie otrzymała odpowiedź negatywną z uzasadnieniem, iż tego typu obiekty zostają w gestii właścicielskiej po stronie Skarbu Państwa. Z tych względów gmina nie występowała o uznanie cmentarza za zabytek, ani nie wpisała go do ewidencji zabytków będąc w przekonaniu, iż sprawa ta leży w gestii złożenia wniosku przez właściciela nieruchomości. Podobne stanowisko zajął Wojewódzki Sąd Administracyjny w Warszawie, akcentując że wpisanie nieruchomości do ewidencji zabytków bez wniosku właściciela działki, byłoby „władczym wkroczeniem w zespół uprawnień właściciela, kolidując z podstawowymi atrybutami prawa własności”. (...). Sąd wyraził również pogląd, że „posiadanie walorów nie może być z góry zakładane, lecz winno być poprzedzone ekspertyzą czy badaniami” . (wyrok WSA w Warszawie z dnia 3 lipca 2013 r. VII SA/Wa 2653/12). [dowód: akta kontroli str. 171, 172]*

Gmina prowadzi ewidencję zabytków od czerwca 2016 r. Jak wyjaśniła Anna Skiba – naczelnik Wydziału Oświaty, Służby Zdrowia, Sportu, Kultury Fizycznej i Spraw Społeczno-Obywatelskich (dalej: WOSZSKFSSO) w Urzędzie ewidencja zabytków została założona w czerwcu 2016 r., po otrzymaniu pisma z 20 maja 2016 r. skierowanego przez Świętokrzyskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (dalej: Konserwator Zabytków), w którym poinformowano nas o takiej konieczności i przesłano wykaz obiektów, które powinny znaleźć się w tej ewidencji. [dowód: akta kontroli str. 49, 51]

Konserwator Zabytków pismem z 20 maja 2016 r. poinformował Burmistrza w związku z opinią do projektu „Gminnego Programu Rewitalizacji” wymagana jest *aktualizacja stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Powyższa korekta stanowić będzie podstawę do prawidłowego zdefiniowania form ochrony obiektów zabytkowych*. Do pisma załączono wykaz obiektów zabytkowych wyznaczonych przez Konserwatora Zabytków do ujęcia w ewidencji zabytków, które następnie zamieszczono w tej ewidencji. [dowód: akta kontroli str. 51-54]

1.3. Uchwałą z dnia 27 czerwca 2013 r. Rada Miejska w Sędziszowie uchwaliła Strategię Rozwoju gminy Sędziszów na lata 2012-2020 (dalej: Strategia). W przyjętej Strategii zawarto szereg zapisów odnośnie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, w tym nad miejscami pamięci narodowej. W Części I Rozdziale 2. Charakterystyka Gminy Sędziszów pkt 2.1. *Wstęp* podsumowując charakterystykę gminy Sędziszów podano, że „*mieszkająca tu ludność kultywuje wspaniałe wartości kulturowe tej ziemi i dba o zachowanie narodowego dziedzictwa i ochronę miejsca pamięci narodowej.*” W Części I Rozdziale 5. Wartości kulturowe pkt 5.1 *Charakterystyka zachowanego historycznego dziedzictwa zabudowy* zapisano, że „*Budowle sakralne, czyli: kościoły, kaplice, kapliczki, cmentarze, plebanie, ogrodzenia cmentarne i cmentarzy przy kościelnych, parkany otaczające kościoły i cmentarze znajdują się w dobrym i bardzo dobrym stanie. Wykonywane są systematyczne remonty, bieżące i kapitalne, z sum pochodzących ze składek wiernych w poszczególnych parafiach, z funduszy gminnych i Konserwatora*

Zabytków. Zaliczamy tu zespoły kościelne w Krzęcicach, Mstyczowie, Sędziszowie i Tarnawie oraz kapliczki w: Białowieży, Klimontowie, Lipiu, Mstyczowie i Sędziszowie” i dalej „Kondycja zespołów dworskich jest zróżnicowana, najczęściej określana jako dostateczna. Najlepsza w tych zespołach dworskich, w których mieszczą się szkoły lub urzędy.” W Części I Rozdziale 5. Wartości kulturowe pkt 5.2 Zestawienie obiektów chronionych przedstawiono obiekty chronione w poszczególnym miejscowościach na terenie gminy Sędziszów tj. w Krzęcicach, Krzelowie, Łowini, Mstyczowie, Pawłowicach, Sędziszowie i Tarnawie. W Części I Rozdziale 5. Wartości kulturowe pkt 5.3 Potencjały i ograniczenia rozwoju kultury gm. Sędziszów stwierdzono: „Da się zauważyć postępującą degradację zasobów kulturowych”. W podtytule Wytyczne uwzględniające w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Sędziszów zapisano, że: „Teren miasta i gminy Sędziszów zaliczany jest do obszaru o małym nasyceniu zabytkami ogółem w skali województwa (grupa 100-200 zabytków) oraz średnim nasyceniu zabytkami nieruchomymi (grupa 101 - 200). W Części II Rozdziale 9. Analiza SWOT pkt. 9.1. Analiza SWOT według poszczególnych działów ppkt. 9.1.2. Walory przyrodnicze i krajobrazowe wskazano jako zagrożenie „zbyt małe podnoszenie walorów historycznych w gminie.”

W ppkt. 9.1.4. Wartości kulturowe i turystyczne jako Mocne strony podano „duże zaangażowanie społeczności w ochronę dóbr i dziedzictwa narodowego oraz liczne i różnorodne zasoby dziedzictwa kulturowego oraz bogactwo miejsc i tradycji historycznych.” Jako Słabe strony podano „niewystarczająca promocja dziedzictwa kulturowego regionu”. Jako Zagrożenia podano „postępująca degradacja zabytków w gminie i zbyt małe dbanie o wartości historyczne”.

Strategia nie zawiera natomiast zapisów bezpośrednio dotyczących grobów i cmentarza wojennego. [dowód: akta kontroli str. 141-143, 148-157]

W Strategii określono rozwiązania dotyczące zapobiegania zagrożeniom dla zabytków oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu, przy czym nie odnoszą się one bezpośrednio do grobów i cmentarza wojennego.

W Części III Rozdziale 10. Strategiczny plan rozwoju gminy w latach 2014 – 2020 pkt. 10.1. *Wizja przyszłości gminy Sędziszów w roku 2020* zapewniono, że: „Będą tworzone warunki do rozwoju takich dziedzin jak kultura, sport, ochrona zdrowia czy przeciwdziałania wykluczeniem społeczeństwa. Kultura to wartość nadrzędna w kreowaniu nowoczesnego, wykształconego i aktywnego społeczeństwa obywatelskiego będzie wspieranie poprzez rozbudowę i odbudowę bazy materialnej placówek kultury w tym także zabytków. Turystyczne udostępnianie zabytków i ich promocja pozwoli na stworzenie nowych miejsc pracy oraz umożliwi pozyskanie dodatkowych środków na renowację.”

W Części III Rozdziale 11. Misja, cele i główne priorytety strategii rozwoju gminy pkt. 11.2. *Układ celów i priorytetów* wskazano, że misją strategii jest podniesienie poziomu i jakości życia mieszkańców gminy Sędziszów, cel generalny – wzrost atrakcyjności gminy fundamentem zintegrowanego rozwoju w sferze społecznej, gospodarczej i przestrzennej i cele warunkujące, które obejmują pięć obszarów. W obszarze 3 Ochrona krajobrazu, zabytków, dziedzictwa narodowego - rozwój turystyki, sportu i rekreacji wskazano Priorytet 2 Ochrona dziedzictwa kulturowego i dziedzictwa narodowego.

W Części III Rozdziale 11. Misja, cele i główne priorytety strategii rozwoju gminy pkt. 11.4. Cele warunkujące, priorytety i kierunki działań ppkt 11.4.3. *Ochrona krajobrazu, zabytków, dziedzictwa narodowego – rozwój turystyki, sportu i rekreacji* stwierdzono, że „Wzrost atrakcyjności gminy uwarunkowany jest przestrzeganiem standardów jakości ochrony środowiska przyrodniczego oraz ochrony dziedzictwa kulturowego” i dalej „Poprawa jakości środowiska przyrodniczego pozwoli na lepsze udostępnienie dotychczas niedostatecznie wykorzystywanych walorów krajobrazowych, przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego gminy dla celów turystyki i rekreacji.” Ponadto założono, że „będą modernizowane obiekty dziedzictwa kulturowego, co pozwoli na wzrost roli kultury turystyki jako czynników stymulujących rozwój społeczny i gospodarczy, w tym tworzenie znaczącej liczby nowych, stałych miejsc pracy w tych sektorach. Należy stworzyć system informacji turystycznej i kulturalnej. W ochronie dóbr kultury specjalne miejsce należy do śladów dziedzictwa

narodowego, w tym bolesnej historii naszego narodu. Ziemia sędziszowska posiada szereg trwałych świadków tamtejszych wydarzeń. W działaniach samorządu nie mogą one zostać zapomniane. Pełnią niezwykle rolę w zakresie krzewienia patriotyzmu w młodym pokoleniu."

W Obszarze 3 Ochrona krajobrazu, zabytków, dziedzictwa narodowego - rozwój turystyki, sportu i rekreacji dla Priorytetu 2 Ochrona dziedzictwa kulturowego i dziedzictwa narodowego założono m.in. kierunki działania:

- zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków, w tym działania renowacji
- ochrona i zachowanie miejsc pamięci narodowej
- utrwalanie historii regionu – budowa pomników, obelisków, wydawanie wspomnień mieszkańców, organizacji uroczystości patriotyczno-religijnych
- tworzenie nowych miejsc pracy związanych z ochroną i udostępnianiem dziedzictwa kulturowego.

[dowód: akta kontroli str. 160-166]

Obowiązujące aktualnie Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Sędziszów (dalej: Studium) stanowi załącznik nr 1 i 2 do uchwały⁵ z 19 marca 2012 r. W części *Główne uwarunkowania rozwoju* jako wartościowe obiekty zabytkowe objęte ochroną konserwatorską uwzględnia m.in. cmentarze parafialne w Sędziszowie, Mstyczowie Krzcięcicach i Tarnawie. Wśród kierunków zagospodarowania przestrzennego wymieniono m.in.:

- utrzymanie istniejących cmentarzy grzebalnych i zachowanie istniejących cmentarzy niegrzebalnych;
- uporządkowanie lub rewaloryzacja zabytkowych obiektów dworskich oraz cmentarzy i obiektów kultu.

[dowód: akta kontroli str. 90, 97, 103, 105]

Gmina posiada dwa miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, tj.:

- miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego miasta Sędziszów⁶;
- miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Sędziszów⁷.

Powyższe plany uwzględniają tereny miasta i gminy Sędziszów, na których znajdują się cmentarz wojenny i cmentarze parafialne w Sędziszowie, Mstyczowie, Krzcięcicach i Tarnawie. Nie zawierają natomiast bezpośrednich odniesień do mogił i cmentarzy wojennych. Wnoszone do istniejących planów zmiany nie dotyczyły obszarów cmentarzy. W badanym okresie nie wydawano decyzji o warunkach zabudowy i decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, których przedmiotem byłyby inwestycje związane z grobami i cmentarzami wojennymi. Tym samym nie uzgadniano stanowiska z Konserwatorem Zabytków. [dowód: akta kontroli str. 118-141]

1.4. Uchwałą Rady Miejskiej w Sędziszowie z 28 stycznia 2011 r. gmina przyjęła program opieki nad zabytkami na lata 2011-2015 (dalej program na lata 2011-2015). Program ten nie zawiera odniesień dotyczących grobów i cmentarza wojennego. W rozdziale nr II zatytułowanym „Cele programu w świetle ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami” zacytowano treść art. 87 ust. 2 ww. ustawy, natomiast w rozdziale IV zatytułowanym „Zasady ochrony i zadania wynikające z programu” określono m.in. następujące zadania do realizacji:

- wyeksponowanie zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków;
- zwiększenie atrakcyjności zabytków;
- prowadzenie prac remontowych przy obiektach zabytkowych.

⁵ Uchwała w sprawie uchwalenia zmiany Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Sędziszów. Upřednio obowiązujące Studium zostało uchwalone Uchwałą nr X/96/2007 Rady Miejskiej w Sędziszowie z 29 czerwca 2007 r.

⁶ Zatwierdzony uchwałą Rady Miejskiej w Sędziszowie nr III/10/2000 z 30 grudnia 2010 r. z późniejszymi zmianami.

⁷ Zatwierdzony uchwałą Rady Miejskiej w Sędziszowie nr XXVI/251/2008 z 22 grudnia 2008 r. z późniejszymi zmianami.

Wśród zabytków gminy Sędziszów program na lata 2011-2015 wymienia m.in. cmentarze parafialne w Sędziszowie, Mstyczowie i Tarnawie. Zapisy programu na lata 2011-2015 nie odnoszą się bezpośrednio do cmentarzy i grobów wojennych. [dowód: akta kontroli str. 58, 61-89]

Program na lata 2016-2019 nie został sporządzony. Anna Skiba – naczelnik WOSZSKFSSO wyjaśniła, że: *Program ten nie został przeze mnie przygotowany ponieważ w okresie ostatnich dwóch lat wykonuję wiele innych zadań związanych z funkcjonowaniem gminy i nie byłam w stanie przygotować tego programu. (...) Aktualnie kończę przygotowanie gminnego programu opieki nad zabytkami na 2018-2022.* [dowód: akta kontroli str. 50]

1.5. Zgodnie z art. 87 ust. 5 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z realizacji programów opieki nad zabytkami wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co dwa lata, sprawozdanie, które przedstawia się radzie gminy.

W Urzędzie nie sporządzono sprawozdań z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami na lata 2011-2015.

Anna Skiba – naczelnik WOSZSKFSSO wyjaśniła, że: *Przyczyną niesporządzenia tych sprawozdań było przeoczenie wynikające z dużego obciążenia bieżącymi i nowymi obowiązkami służbowymi.* [dowód: akta kontroli str. 174]

Burmistrz wyjaśnił, że: *z uwagi na bardzo dużą liczbę realizowanych przez pracownika zadań, ważnych dla bieżącego działania gminy, sporządzenie sprawozdań z realizacji programu opieki nad zabytkami zostało przez niego przeoczone.* [dowód: akta kontroli str. 372]

W gminie nie dokonywano analiz i weryfikacji bieżącej realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami na lata 2011-2015, jak również nie dokonano oceny realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami na lata 2011-2015.

Wyjaśniając przyczyny braku ww. analiz, weryfikacji oraz oceny realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami na lata 2011-2015 Burmistrz podał, że: *Przepisy art. 87 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (...) zobowiązują burmistrza do sporządzenia programu opieki nad zabytkami na okres 4 lat oraz sporządzania co 2 lata sprawozdania z jego realizacji. Żaden z przepisów ww. ustawy nie zobowiązuje organów gminy do oceny (w formie pisemnej) realizacji przyjętego programu oraz dokonywania w tej samej formie bieżących analiz i weryfikacji. Zadania takie nie zostały również ujęte w programie, który został przekazany do zaopiniowania przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, za potwierdzeniem w dniu 12 marca 2010 r. Należy zaznaczyć, że sprawy zabytków były monitorowane na bieżąco, o czym świadczą prace przy kapliczkach, przydrożnych krzyżach czy też porządkowanie cmentarza i odnawianie grobów egzekucji mieszkańców Swaryszowa, który to Cmentarz w bieżącym roku został uznany za zabytek. O prowadzonych pracach przy obiektach zabytkowych, na bieżąco informowana była na sesjach Rada Miejska. (...).* [dowód: akta kontroli str. 372]

1.6. Gmina sprawowała bezpośredni dozór nad stanem grobów i cmentarzy wojennych znajdujących się na jej terenie. Dozór ten prowadziła trzyosobowa komisja składająca się z pracowników Urzędu zobowiązanych do wykonywania okresowych przeglądów stanu technicznego obiektów grobownictwa wojennego znajdujących się na terenie gminy. Przeglądy dokonywane były dwukrotnie każdego roku i dokumentowane protokołami. [dowód: akta kontroli str. 10-45]

Zadania dotyczące sprawowania opieki nad cmentarzami i grobami wojennymi zostały przypisane w regulaminie organizacyjnym⁸ Urzędu Wydziałowi Gospodarki w § 36 ust. 6 pkt 3 oraz w § 94 ust. 6 pkt 6. [dowód: akta kontroli str. 190, 196]

Zadania te zostały również przypisane w zakresie czynności Anny Grzybowskiej – naczelnika⁹ Wydziału Gospodarki – pkt 1 ppkt 10. Pani Anna Grzybowska uczestniczyła we

⁸ W badanym okresie obowiązywał regulamin organizacyjny nadany Zarządzeniami Burmistrza Sędziszowa nr 3/2010 z 15 stycznia 2010 r. oraz nr BM.120.85.2016 z 23 września 2016 r.

⁹ W badanym okresie Anna Grzybowska była zastępcą naczelnika Wydziału Gospodarki.

wszystkich przeglądach obiektów grobownictwa wojennego znajdujących się na terenie gminy. [16, 21, 26, 31, 36, 41, 183]

Gmina nie powołała „opiekuna” cmentarzy wojennych, którego zadaniem byłoby m.in. sprawdzanie stanu obiektów i podejmowanie odpowiednich działań w przypadku stwierdzenia stanów nieprawidłowych. Burmistrz wyjaśnił, że Gmina Sędziszów nie powołała „opiekuna” cmentarzy wojennych z uwagi na fakt, że zadanie obejmujące m.in. sprawdzanie stanu obiektów i podejmowanie odpowiednich działań w przypadku stwierdzenia stanów nieprawidłowych zostało powierzone do realizacji zastępcy naczelnika Wydziału Gospodarki (...). Takie rozwiązanie w pełni zapewnia należyte wykonywanie zadań w zakresie cmentarzy i grobów wojennych usytuowanych na terenie gminy Sędziszów. Z uwagi na powyższe, powołanie „opiekuna” cmentarzy wojennych nie znajduje uzasadnienia. [dowód: akta kontroli str. 372]

1.7. W gminie nie zdiagnozowano problemów w zakresie odbudowy, utrzymania i zabezpieczenia grobów i cmentarzy wojennych. Burmistrz podał, że w gminie Sędziszów nie odnotowano problemów w zakresie odbudowy, utrzymania i zabezpieczenia grobów i cmentarzy wojennych. Z uwagi na bezproblemowość, nie było konieczności prowadzenia analiz w ww. zakresie. W zakresie odbudowy, utrzymania i zabezpieczenia grobów i cmentarzy wojennych gmina nie współpracowała z Konserwatorem Zabytków, organizacjami pozarządowymi, innymi podmiotami (w tym podmiotami prywatnymi) w tym zakresie. W okresie objętym kontrolą nie wystąpiły problemy interpretacyjne w zakresie stosowania ustawy z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych. [dowód: akta kontroli str. 198]

1.8.-1.9-1.10 Gmina w badanym okresie podejmowała działania w zakresie prac remontowych i porządkowych w odniesieniu do Cmentarza Ofiar Egzekucji z 1944 r. w Swaryszowie oraz mogił zbiorowych i mogił indywidualnych na czterech cmentarzach parafialnych w Sędziszowie, Mstyczowie, Krzcięcicach i Tarnawie.

W 2014 r. na zadanie „Cmentarze”¹⁰ wydatkowano z budżetu gminy kwotę ogółem 28.409,15 zł, na którą składają się środki własne z budżetu gminy – 8.409,15 zł oraz dotacja celowa Wojewody Świętokrzyskiego – 20.000 zł. Wykonano przebudowę istniejących nagrobków na cmentarzu Ofiar Egzekucji z 1944 r. w Swaryszowie za kwotę 69.800,37 zł, z tego 45.000 zł stanowiły środki Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa¹¹ (rozliczone poza budżetem gminy¹²), 20.000 zł – dotacja Wojewody Świętokrzyskiego i 4.800,37 zł – środki budżetu gminy. Wykonano 11 nagrobków. Koszt całości robót 215.783,65 zł. Wykonanie zadania zaplanowano na przestrzeni lat 2014-2017.

Ponadto, w 2014 r. w ramach zadania „Cmentarze” przeprowadzono prace konserwacyjne, porządkowe, zakupiono znicze, wiązanek, wieńce okolicznościowe, które złożono na grobach wojennych na cmentarzu Ofiar Egzekucji z 1944 r. w Swaryszowie oraz na mogiłach wojennych znajdujących się na cmentarzach parafialnych w Sędziszowie, Tarnawie, Mstyczowie i Krzcięcicach, na co wydatkowano kwotę 3.608,78 zł pochodzącą z budżetu gminy, z tego:

- zakup zniczy, wieńców, wiązanek, kwiatów za kwotę 2.744,78 zł;
- zakup środków czystości i preparatów do konserwacji nagrobków za kwotę 197,60 zł;
- opłata za gospodarowanie odpadami i wynajem kabiny wc za kwotę 666,40 zł.

[dowód: akta kontroli str. 344, 353, 361, 364-365]

W 2015 r. na zadanie „Cmentarze” wydatkowano z budżetu gminy kwotę ogółem 33.495,59 zł, na którą składają się środki własne z budżetu gminy – 9.995,59 zł oraz dotacja celowa Wojewody Świętokrzyskiego – 23.500 zł.

Wykonano/zakupiono:

¹⁰ Dział 710 Działalność usługowa, rozdział 71035 Cmentarze.

¹¹ Dalej: Rada OPWiM

¹² Środki otrzymane od Rady OPWiM nie są wykazywane w ewidencji księgowej gminy, natomiast gmina posiada upoważnienie do zaciągania zobowiązań.

1) II etap przebudowy istniejących nagrobków na cmentarzu Ofiar Egzekucji z 1944 r. w Swaryszowie za kwotę 80.838,64 zł, z tego 56.000 zł stanowiły środki Rady OPWiM (rozliczone poza budżetem gminy), 20.000 zł dotacja Wojewody Świętokrzyskiego oraz 4.838,64 zł środki budżetu gminy Sędziszów. Wykonano 15 nagrobków na ww. cmentarzu;

2) zakupiono maszt flagowy wraz z dostawą i montażem kotwy w gruncie oraz flagę Polski z przeznaczeniem dla potrzeb ww. cmentarza Ofiar Egzekucji z 1944 roku w Swaryszowie za kwotę 1.947,09 zł;

3) zakupiono dwie ławki oraz oparcia do ławek, wraz z dostawą na ww. cmentarz za kwotę 2.698,62 zł.

Ponadto w roku 2015, w ramach zadania „Cmentarze” przeprowadzono prace konserwacyjne, porządkowe, zakupiono znicze, wiązanki, wieńce okolicznościowe, które złożono na grobach wojennych na cmentarzu Ofiar Egzekucji z 1944 r. w Swaryszowie, cmentarzach parafialnych w Sędziszowie, Tarnawie, Mstyczowie i Krzcięcicach, na co wydatkowano kwotę 4.011,24 zł pochodzącą z budżetu gminy, w tym:

- zakup zniczy, wieńców, wiązanek, kwiatów za kwotę 2.731,74 zł;
- zakup farb i wymiana szczebli w ławkach za kwotę 764,70 zł;
- opłata za gospodarowanie odpadami i wynajem kabiny WC za kwotę 514,80 zł.

[dowód: akta kontroli str. 347, 356, 362, 366-367]

W 2016 r. na zadanie „Cmentarze” wydatkowano z budżetu gminy kwotę ogółem 35.180,56 zł, którą stanowiły środki własne z budżetu gminy – 15.180,56 zł oraz dotacja celowa Wojewody Świętokrzyskiego – 20 000 zł.

Wykonano/zakupiono:

1) III etap przebudowy istniejących nagrobków na cmentarzu Ofiar Egzekucji z 1944 r. w Swaryszowie za kwotę 65.144,64 zł, z tego 40.000 zł środki Rady OPWiM (rozliczone poza budżetem gminy), 20.000 zł dotacja Wojewody Świętokrzyskiego oraz 5.144,64 zł środki budżetu gminy Sędziszów. Wykonano 13 nagrobków;

2) czyszczenie wewnętrznych części rynien zamocowanych na budynku kaplic na cmentarzu Ofiar Egzekucji z 1944 r. w Swaryszowie za kwotę 492 zł;

3) tablice informacyjne dot. cmentarza Ofiar Egzekucji z 1944 roku w Swaryszowie za kwotę 319,80 zł.

W ramach zadania „Cmentarze” przeprowadzono prace konserwacyjne, porządkowe, zakupiono znicze, wiązanki, wieńce okolicznościowe, które złożono na grobach wojennych na cmentarzu Ofiar egzekucji z 1944 r. w Swaryszowie oraz na mogiłach położonych na cmentarzach parafialnych w Sędziszowie, Tarnawie, Mstyczowie i Krzcięcicach, na co wydatkowano kwotę 3.224,16 zł pochodzącą z budżetu gminy, w tym:

- zakup zniczy, wieńców, wiązanek, kwiatów za kwotę 2 675,08 zł;
- zakup środków czyszczących za kwotę 34,28 zł;
- opłata za gospodarowanie odpadami i wynajem kabiny wc za kwotę 514,80 zł.

Ponadto, w 2016 r. przekazano Stowarzyszeniu *Dziedzictwo Piotrkowic* dotację w kwocie 2.000 zł z przeznaczeniem na wykonanie pomnika upamiętniającego miejsce tragedii ofiar II wojny światowej na cmentarzu parafialnym w Piotrkowicach¹³ oraz wykonano nagrobek Śp. Lekarza Rudolfa Pyziaka¹⁴ na cmentarzu parafialnym w Sędziszowie za kwotę 3.999,96 zł. [dowód: akta kontroli str. 350, 360, 363, 368-369]

Zgodnie z zapisami § 4 pkt 5¹⁵ porozumienia nr 20/2016 zawartego z Wojewodą Świętokrzyskim w dniu 18 marca 2016 r. gmina zobowiązana była do prowadzenia

¹³ Nie dotyczy wydatków poniesionych na terenie gminy Sędziszów. Dotyczy jednak mieszkańców Sędziszowa rozstrzelanych w czasie II wojny światowej na terenie cmentarza w Piotrkowicach, gmina Chmielnik.

¹⁴ Tj. zasłużony zmarły obywatel Sędziszowa. Wydatek nie dotyczy cmentarnictwa wojennego.

¹⁵ Obowiązek ten określono również w § 3 pkt 6 Porozumienia nr 20/2014 z 25 marca 2014 r. i § 4 pkt 6 Porozumienia nr 22/2015 z 27 marca 2015 r.

wyodrębnionej ewidencji księgowej, dotyczącej realizacji zadania polegającego na utrzymaniu grobów i cmentarzy wojennych na terenie gminy Sędziszów. [dowód: akta kontroli str. 285]

Ww. wydatki w kwocie 2.000 zł oraz 3.999,96 zł niestanowiące wydatków na cmentarnictwo wojenne na terenie gminy Sędziszów wykazano w łącznej kwocie 35.180,56 zł, dział 710 Działalność usługowa, rozdział 71035 Cmentarze. [dowód: akta kontroli str. 350, 357, 358, 360]

Burmistrz wyjaśnił, że: (...) w roku 2016 nie została wyodrębniona ewidencja księgowa wydatków wynikających z porozumienia z Wojewodą Świętokrzyskim, gdyż poniesiono wyłącznie dwa wydatki, które nie dotyczyły grobów i cmentarzy wojennych na terenie gminy Sędziszów. Brak wyodrębnionej ewidencji księgowej nie spowodował nieprawidłowości w rozliczeniu ww. porozumienia. [dowód: akta kontroli str. 409]

Pozostałe obowiązki określone w porozumieniach zawartych z Wojewodą Świętokrzyskim zostały zrealizowane. [dowód: akta kontroli str. 211-224, 243, 244, 246-255, 260-273, 285-312, 427-436, 444-452, 469, 471]

Niezależnie od porozumień zawartych w latach 2014-2016 gminę obowiązywało zawarte 29 marca 1999 r. z Wojewodą Świętokrzyskim na czas nieokreślony Porozumienie w sprawie powierzenia Zarządowi Miejskiemu opieki nad cmentarzami, kwaterami i grobami wojennymi, znajdującymi się na terenie miasta i gminy Sędziszów. W porozumieniu określono, że gmina przejmuje następujące do prowadzenia zadania:

- 1) dbanie o estetyczny wygląd obiektów grobownictwa wojennego i jego otoczenia;
- 2) zapewnienie estetycznego wyglądu zespołu roślinności znajdujących się na tych obiektach;
- 3) przygotowanie uroczystego wyglądu obiektów grobownictwa wojennego w rocznicę obchodów świąt państwowych i Święto Zmarłych;
- 4) planowanie i remont pomników nagrobnych wg odrębnie zaopiniowanego zakresu prac remontowych przez Wydział Spraw Obywatelskich Świętokrzyskiego Urzędu Wojewódzkiego oraz Wojewódzkiego Komitetu Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa;
- 5) prowadzenie ewidencji miejsc grobownictwa wojennego;
- 6) prowadzenie ewidencji i aktualizacja kart ewidencyjnych „Miejsc Pamięci Narodowej”;
- 7) prowadzenie ksiąg pochowanych oraz dokonanie wpisu do imiennej ewidencji nazwisk pochowanych żołnierzy wg danych otrzymanych z Polskiego Czerwonego Krzyża;
- 8) dokonywanie dwa razy w roku przeglądu stanu technicznego obiektów grobownictwa wojennego;
- 9) wykonywanie innych zadań z zakresu grobownictwa wojennego wynikających z bieżących potrzeb.

Gmina realizowała ww. zadania, za wyjątkiem zadania określonego w pkt 7. [dowód: akta kontroli str. 10-45, 351-360, 427-436, 458-462]

Naczelnik Wydziału Gospodarki – Anna Grzybowska wyjaśniła, że: (...) Prowadzenie takiej księgi dotyczyło gmin, na terenie których pochowani są żołnierze Armii Czerwonej ZSRR. Wpis do imiennej ewidencji następowałby na wniosek Polskiego Czerwonego Krzyża¹⁶ Zarząd Główny – Biura Informacji i Poszukiwań. Na terenie naszej gminy nie ujawniono przypadków pochówku żołnierzy Armii Czerwonej ZSRR i PCK nie zwracał się do nas z wnioskiem o dokonanie takich wpisów. Potwierdzenie informacji odnośnie takiego sposobu prowadzenia „księgi pochowanych” uzyskałam od pracownika Biura Wojewody Świętokrzyskiego Urzędu Wojewódzkiego w Kielcach. [dowód: akta kontroli str. 464]

¹⁶ Dalej: PCK.

Procentowy udział środków z poszczególnych źródeł finansowania w środkach wydatkowanych ogółem¹⁷ przez gminę na zadania związane z opieką nad grobami i cmentarzami wojennymi w latach 2014-2016 wyniósł odpowiednio:

- dotacje Wojewody Świętokrzyskiego: 27,24%, 26,26% i 28,91%;
- dotacje Rady OPWiM: 61,30%, 62,57% i 57,82%;
- środki własne gminy Sędziszów: 11,46%, 11,17% i 13,27%.

[dowód: akta kontroli str. 364-369]

Wysokość środków finansowych ze źródeł zewnętrznych i wewnętrznych (bez środków Rady OPWiM) wydatkowanych przez gminę na zadania związane z odbudową, utrzymaniem i zabezpieczeniem grobów i cmentarzy wojennych w latach 2014-2016 wyniosła odpowiednio:

- 2014 r.: 28.409,15 zł, tj. 0,07% wydatków budżetu gminy;
- 2015 r.: 33.495,59 zł, tj. 0,09% wydatków budżetu gminy;
- 2016 r.: 29.180,60 zł, tj. 0,06% wydatków budżetu gminy.

[dowód: akta kontroli str. 370]

W celu pozyskania środków finansowych na odbudowę, utrzymanie i zabezpieczenie grobów i cmentarza wojennego gmina zwracała się do Wojewody Świętokrzyskiego oraz Rady OPWiM.

Rok 2013

Pismem z 7 sierpnia 2013 r. skierowanym do Świętokrzyskiego Urzędu Wojewódzkiego w Kielcach Wydziału Polityki Społecznej (dalej ŚUW WPS) gmina zgłosiła zapotrzebowanie na środki finansowe na 2014 r. na przeprowadzenie niezbędnych prac remontowo-konserwacyjnych w ramach sprawowanej opieki nad cmentarzami, kwaterami i mogiłami wojennymi, jako zadania powierzonego w kwocie 50.000 zł. Wnioskowano o środki na wykonanie robót na cmentarzu Ofiar Egzekucji z 1944 r. w Swaryszowie tj. remontu kaplicy, opracowanie koncepcji przebudowy istniejących nagrobków i przystąpienie do przebudowy w etapach, z uwzględnieniem remontu czterech nagrobków uszkodzonych w wyniku wichury w 2011 r. [dowód: akta kontroli str. 199-201]

Pismem z 9 września 2013 r. skierowanym do ŚUW WPS gmina zgłosiła potrzebę pozyskania z Rady OPWiM dodatkowych środków finansowych w kwocie 41.000 zł niezbędnych na cmentarnictwo wojenne w 2013 r. na wykonanie robót na cmentarzu Ofiar Egzekucji z 1944 r. w Swaryszowie tj. remontu kaplicy. Koszt robót został określony na podstawie kosztorysu inwestorskiego sporządzonego w dniu 9 września 2013 r. Zakres prac przewidzianych do realizacji dotyczący kaplicy na cmentarzu obejmował: wykonanie opaski wokół kaplicy, remont elewacji i wymianę pokrycia dachowego. [dowód: akta kontroli str. 318, 319]

Zgodnie z Porozumieniem w sprawie udzielenia upoważnienia zawartym w dniu 16 października 2013 r. pomiędzy Wojewodą a gminą Sędziszów Rada OPWiM przeznaczyła na wykonanie zadania kwotę 41.000 zł. [dowód: akta kontroli str. 327]

Zgodnie z protokołem odbioru robót, prace zostały odebrane komisyjnie w dniu 12 listopada 2013 r. Całkowity koszt wykonanych prac wyniósł kwotę 40.917,06 zł – środki finansowe Rady OPWiM. Całkowita wartość przeprowadzonych prac stanowiła kwotę 40.917,06 zł - środki finansowe Rady OPWiM. Wykorzystanie środków finansowych przez Gminę Sędziszów - 99,80 %. [dowód: akta kontroli str. 335, 340]

Komplet dokumentacji dotyczącej wykonanych robót budowlanych pn. „Remont kaplicy na cmentarzu Ofiar Egzekucji w Swaryszowie – remont elewacji i dachu kaplicy oraz wykonanie opaski wokół kaplicy” przekazano do ŚUW WPS 20 listopada 2013 r. [dowód: akta kontroli str. 330-334, 339-341]

Pismem z 19 grudnia 2013 r. skierowanym do ŚUW WPS, gmina zgłosiła potrzebę pozyskania z Rady OPWiM dodatkowych środków finansowych niezbędnych na

¹⁷ W wyczerpaniach pominięto ww. wydatki nie dotyczące terenu gminy Sędziszów (2.000 zł) oraz cmentarnictwa wojennego (3.999,96 zł).

cmentarnictwo wojenne w 2014 r. Wnioskowano o środki w kwocie 235.000 zł na: roboty rozbiórkowe i przygotowawcze oraz wykonanie 31 nowych nagrobków pojedynczych i 9 nowych nagrobków zbiorowych z granitu impala. Koszt robót określony został na podstawie kosztorysu inwestorskiego z dnia 18 grudnia 2013 r. [dowód: akta kontroli str. 202-210]

Rok 2014

Zakres rzeczowy przeprowadzonych prac związanych z „Przebudową istniejących nagrobków na cmentarzu Ofiar Egzekucji z 1944 r. w Swaryszowie” ze środków finansowych przyznanych dotacji (etap I):

- wykonano 6 nowych granitowych nagrobków pojedynczych 90¹⁸;
- wykonano 5 nowych granitowych nagrobków zbiorowych 120.

Zgodnie z Porozumieniem zawartym w dniu 25 marca 2014 r. pomiędzy Wojewodą Świętokrzyskim a gminą Sędziszów Wojewoda przyznał na realizację powierzonego zadania dotację celową do wysokości 20.000 zł, którą gmina Sędziszów otrzymała w kwietniu 2014 r. [dowód: akta kontroli str. 211-212]

Koszt wykonanych robót wyniósł kwotę 69.800,37 zł, w tym 20.000 zł dotacja celowa Wojewody Świętokrzyskiego. Wartość przeprowadzonych robót ze środków przyznanej dotacji celowej wyniosła kwotę 20.000 zł. Wykorzystanie dotacji celowej przez Gminę Sędziszów - 100%. Rozliczenie końcowe z wykorzystania udzielonej dotacji sporządzono w 28 sierpnia 2014 r. i przekazano do ŚUW WPS 28 sierpnia 2014 r. [dowód: akta kontroli str. 213, 221]

Zgodnie z Porozumieniem w sprawie udzielenia upoważnienia zawartym w dniu 17 kwietnia 2014 r. pomiędzy Wojewodą Świętokrzyskim i gminą Rada OPWiM przeznaczyła na wykonanie zadania kwotę 45.000 zł. [dowód: akta kontroli str. 22-224]

Zgodnie z protokołem odbioru roboty zostały odebrane komisyjnie w dniu 12 sierpnia 2014 r. Całkowity koszt wykonanych robót wyniósł 69.800,37 zł, w tym 45.000 zł środki finansowe Rady OPWiM. [dowód: akta kontroli str. 230, 232]

Całkowita wartość przeprowadzonych robót wyniosła kwotę 69.800,37 zł, z tego 45.000 zł środki finansowe Rady OPWiM. Wykorzystanie środków finansowych przez gminę - 100%. [dowód: akta kontroli str. 230]

Komplet dokumentacji dotyczącej wykonanych robót budowlanych pn. „Przebudowa istniejących nagrobków na cmentarzu Ofiar Egzekucji w Swaryszowie” przekazano do ŚUW WPS 27 sierpnia 2014 r. [dowód: akta kontroli str. 225, 231]

Pismem z 28 sierpnia 2014 r. skierowanym do ŚUW WPS gmina zgłosiła zapotrzebowanie na środki finansowe na rok 2015 na przeprowadzenie niezbędnych prac remontowo-konserwacyjnych w ramach sprawowanej opieki nad cmentarzami, kwaterami i mogiłami wojennymi jako zadania powierzonego w kwocie 50.000 zł. Wnioskowano o środki na wykonanie II etapu zadania pn. „Przebudowa istniejących nagrobków na cmentarzu Ofiar Egzekucji z 1944 r. w Swaryszowie” tj. 25 nagrobków pojedynczych 90" i 4 zbiorowych 120". Koszt robót określony został na podstawie oferty cenowej wykonawcy z dnia 26 czerwca 2014 r. [dowód: akta kontroli str. 233, 234]

Pismem z 15 grudnia 2014 r. skierowanym do ŚUW WPS gmina Sędziszów zgłosiła potrzebę pozyskania z Rady OPWiM dodatkowych środków finansowych niezbędnych na cmentarnictwo wojenne w 2015 r. Wnioskowano o środki na kontynuację zadania pn. „Przebudowa istniejących nagrobków na cmentarzu Ofiar Egzekucji z 1944 r. w Swaryszowie”, tj. 25 nagrobków pojedynczych 90 i 4 zbiorowych 120 w kwocie 145.983,28 zł. Koszt robót określony został na podstawie oferty cenowej wykonawcy z dnia 26.06.2014 r. [dowód: akta kontroli str. 235, 239-242]

Rok 2015

¹⁸ Podane liczby oznaczają szerokość nagrobka w cm.

Zakres rzeczowy przeprowadzonych prac związanych z „Przebudową istniejących nagrobków na cmentarzu Ofiar Egzekucji z 1944 r. w Swaryszowie” II etap:

- 1) wykonano 12 nowych granitowych nagrobków pojedynczych 90;
- 2) wykonano 3 nowe granitowe nagrobki zbiorowe 120.

Zgodnie z Porozumieniem zawartym w dniu 27 marca 2015 r. pomiędzy Wojewodą Świętokrzyskim i gminą Wojewoda przyznał na realizację powierzonego zadania dotację celową do wysokości 20.000 zł. [dowód: akta kontroli str. 243, 244]

Przyznaną dotację celową na rok 2015 tj. kwotę 20.000 zł gmina Sędziszów otrzymała w kwietniu 2015 r. Koszt wykonanych robót wyniósł kwotę 80.838,64 zł w tym: 20.000 zł dotacja celowa Wojewody. Wartość przeprowadzonych robót ze środków przyznanej dotacji celowej wyniosła kwotę 20.000 zł. Wykorzystanie dotacji celowej przez gminę - 100%. [dowód: akta kontroli str. 254]

Rozliczenie końcowe z wykorzystania udzielonej dotacji sporządzono 4 sierpnia 2015 r. i przekazano do ŚUW WPS pismem znak: RDG-GL.704.9.2015. [dowód: akta kontroli str. 246]

Zgodnie z Porozumieniem w sprawie udzielenia upoważnienia zawartym w dniu 15 kwietnia 2015 r. i aneksem do Porozumieniem zawartego w dniu 15 kwietnia 2015 r. pomiędzy Wojewodą Świętokrzyskim i gminą Rada OPWiM przeznaczyła na wykonanie zadania kwotę 56.000 zł. [dowód: akta kontroli str. 260-262]

Zgodnie z protokołem odbioru roboty zostały odebrane komisyjnie w dniu 16 lipca 2015 r. Całkowita wartość przeprowadzonych robót wyniosła kwotę 80.838,64 zł, z tego 56.000 zł środki finansowe Rady OPWiM. Wykorzystanie środków finansowych przez Gminę Sędziszów - 100%. [dowód: akta kontroli str. 268, 270, 271, 272]

Komplet dokumentacji dotyczącej wykonanych robót budowlanych pn. „Przebudowa istniejących nagrobków na cmentarzu Ofiar Egzekucji w Swaryszowie” przekazano do ŚUW WPS 20 lipca 2015 r. [dowód: akta kontroli str. 263, 266, 267, 270, 271, 272, 273, 275]

Pismem z 8 lipca 2015 r. skierowanym do ŚUW WPS gmina zgłosiła zapotrzebowanie na środki finansowe na rok 2016 na remonty i konserwacje grobów i cmentarzy wojennych w kwocie 60.000 zł. Wnioskowano o środki na wykonanie III etapu zadania pn. „Przebudowa istniejących nagrobków na cmentarzu Ofiar Egzekucji z 1944 r. w Swaryszowie” tj. 13 nagrobków pojedynczych 90 i 1 zbiorowego 120. Koszt robót określony został na podstawie oferty cenowej wykonawcy z dnia 26 czerwca 2014 r. [dowód: akta kontroli str. 276, 277]

Pismem z 18 listopada 2015 r. skierowanym do ŚUW WPS gmina zgłosiła potrzebę pozyskania z Rady OPWiM dodatkowych środków finansowych niezbędnych na cmentarnictwo wojenne w 2016 r. Wnioskowano o środki na kontynuację zadania pn. „Przebudowa istniejących nagrobków na cmentarzu Ofiar Egzekucji z 1944 r. w Swaryszowie” tj. 13 nagrobków pojedynczych 90 i 1 zbiorowego 120 w kwocie 40.000 zł. Koszt robót określony został na podstawie oferty cenowej wykonawcy z dnia 26 czerwca 2014 r. [dowód: akta kontroli str. 279, 283]

Rok 2016

Zakres rzeczowy przeprowadzonych prac związanych z „Przebudową istniejących nagrobków na cmentarzu Ofiar Egzekucji z 1944 r. w Swaryszowie” III etap:

- 1) wykonano 13 nowych granitowych nagrobków pojedynczych 90;
- 2) wykonano 1 nowy granitowy nagrobek zbiorowy 120.

Zgodnie z Porozumieniem zawartym w dniu 18 marca 2016 r. pomiędzy Wojewodą Świętokrzyskim i gminą Wojewoda przyznał na realizację powierzonego zadania dotację celową do wysokości 20.000 zł. [dowód: akta kontroli str. 285]

Przyznaną dotację celową na rok 2016 tj. kwotę 20.000 zł gmina otrzymała w kwietniu 2016 r. Koszt wykonanych robót wyniósł kwotę 65.144,64 zł w tym: 20 000 zł dotacja celowa Wojewody. Wykorzystanie dotacji celowej przez Gminę Sędziszów - 100%. Rozliczenie

końcowe z wykorzystania udzielonej dotacji sporządzono 22 lipca 2016 r. i przekazano do SUW WPS [dowód: akta kontroli str. 287-300]

Zgodnie z Porozumieniem w sprawie udzielenia upoważnienia zawartym w dniu 20 maja 2016 r. pomiędzy Wojewodą Świętokrzyskim i gminą Rada OPWiM przeznaczyła na wykonanie zadania kwotę 40.000 zł. [dowód: akta kontroli str. 301-303]

Zgodnie z protokołem odbioru roboty zostały odebrane komisyjnie w dniu 18 lipca 2018 r. Całkowity koszt wykonanych robót wyniósł kwotę 65.144,64 zł, z tego 40.000 zł środki finansowe Rady OPWiM. Całkowita wartość przeprowadzonych robót wyniosła kwotę 65.144,64 zł, z tego 40.000 zł środki finansowe Rady OPWiM. Wykorzystanie środków finansowych przez Gminę Sędziszów - 100%. [dowód: akta kontroli str. 309, 311]

Komplet dokumentacji dotyczącej wykonanych robót budowlanych pn. „Przebudowa istniejących nagrobków na cmentarzu Ofiar Egzekucji w Swaryszowie” przekazano do ŚUW WPS pismem z 20 lipca 2016 r. [dowód: akta kontroli str. 304-315]

Zgodnie z art. 5 ustawy z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych przeprowadzanie robót ziemnych, wznoszenie pomników i innych urządzeń na cmentarzach i grobach wojennych wymaga zezwolenia wojewody. W badanym okresie Burmistrz nie zwracał się do Wojewody Świętokrzyskiego o udzielenie takiego zezwolenia pomimo, iż prowadzono roboty na Cmentarzu Ofiar Egzekucji z 1944 r. w Swaryszowie. [dowód: akta kontroli str. 455]

Burmistrz wyjaśnił, że: *w dniu 19 grudnia 2013 r. gmina Sędziszów wystąpiła z wnioskiem do Wojewody Świętokrzyskiego o zabezpieczenie (...) środków finansowych (...) na wykonanie przebudowy istniejących nagrobków na cmentarzu Ofiar Egzekucji z 1944 r. w Swaryszowie. (...) Do wniosku załączono m.in. projekt wykonania nagrobka pojedynczego i zbiorowego i treść napisów na tablicach pamiątkowych oraz kosztorys inwestorski. Wniosek został pozytywnie zaopiniowany przez Wojewodę Świętokrzyskiego i po analizie gmina Sędziszów otrzymała dotację. W naszej ocenie przyznanie środków na realizację zadania było równoznaczne z wyrażeniem zgody na wykonanie przedmiotowych robót. Dlatego też, nie zwracano się odrębnym pismem do Wojewody Świętokrzyskiego o wydanie zezwolenia na przeprowadzenie robót obejmujących przebudowę nagrobków na cmentarzu Ofiar Egzekucji z 1944 r. w Swaryszowie.* [dowód: akta kontroli str. 455]

Wyłonienie wykonawcy na wykonanie robót budowlanych związanych z realizacją ww. zadania – „Przebudowa istniejących nagrobków na cmentarzu Ofiar Egzekucji z 1944 r. w Swaryszowie” nastąpiło w drodze przetargu nieograniczonego, tj. zgodnie z art. 10 ust.1 oraz art. 39-46 ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. Prawo zamówień publicznych¹⁹. Szacunkowa wartość zamówienia netto wyniosła 50.281,80 EUR (212.435,57 zł) i została ustalona 11 czerwca 2014 r. na podstawie kosztorysu inwestorskiego. W wyniku postępowania wszczętego w dniu 12 czerwca 2014 r. wyłoniono wykonawcę, tj. FHUZ, z którym 7 lipca 2014 r. podpisano umowę dotyczącą wykonania ww. robót. Wartość przedmiotu umowy brutto wyniosła 215.783,65 zł. [dowód: akta kontroli str. 427]

Pozostałe środki na cmentarnictwo poniesione w badanym okresie wydatkowane zgodnie z zasadami określonymi w zarządzeniach Burmistrza w sprawie procedur udzielania zamówień publicznych stosowanych w Urzędzie, o wartości szacunkowej nieprzekraczającej równowartości 14.000 EUR²⁰, a następnie o wartości nieprzekraczającej 30.000 EUR²¹. [dowód: akta kontroli str. 410, 413, 417]

Wydatki poniesione przez gminę w poszczególnych latach dokonywane były w granicach kwot określonych w planie finansowym. Były one ujęte w uchwałach w sprawie uchwalenia budżetu gminy na lata 2014-2016 oraz zmianach do tych uchwał w wysokości wystarczającej do potrzeb. [dowód: akta kontroli str. 344, 347, 350, 376-380, 384-394, 398-406]

¹⁹ Dz.U. z 2017 r., poz. 1579 ze zm., dalej: pzp

²⁰ Zarządzenie nr 49/2007 z 11 czerwca 2007 r.

²¹ Zarządzenie nr 34/2014 z 16 kwietnia 2014 r. oraz zarządzenie nr 4/2016 z 14 stycznia 2016 r.

1.11. W badanym okresie gmina była kontrolowana przez Wojewodę Świętokrzyskiego, tj. podmiot udzielający dotacji. Pracownicy ŚUW WPS w dniu 8 kwietnia 2016 r. przeprowadzili w Urzędzie obejmującą okres od 1 stycznia do 31 grudnia 2015 r. kontrolę w zakresie:

- sposobu sprawowania przez gminę dozoru nad stanem cmentarzy i grobów wojennych;
- prawidłowości wydatkowania środków finansowych przekazanych gminie na 2015 r. z przeznaczeniem na utrzymanie obiektów cmentarnictwa wojennego;
- stanu utrzymania cmentarzy, kwater i grobów wojennych oraz określenia ewentualnych potrzeb wykonania prac remontowych tych obiektów.

Kontrola nie wykazała nieprawidłowości, a powyższe obszary kontroli zostały ocenione pozytywnie. W wystąpieniu pokontrolnym nie sformułowano uwag, wniosków oraz zaleceń pokontrolnych. [dowód: akta kontroli str. 178-181]

1.12. Stan Cmentarza Ofiar Egzekucji z 1944 r. w Swaryszowie jest bardzo dobry. Cały obiekt, jak również poszczególne nagrobki są wyremontowane i zadbane. Świadczy to o prawidłowym wykorzystaniu pozyskanych środków finansowych. Krzyże i nagrobki są kompletne, a tabliczki identyfikujące osoby pochowane czytelne. Cmentarz jest ogrodzony i oznakowany tablicą informacyjną. Tablica informacyjna znajduje się również w miejscu zjazdu z drogi powiatowej w drogę dojazdową do cmentarza. Droga dojazdowa w stanie bardzo dobrym.

Pozostałe 19 mogił znajdujących się na cmentarzach parafialnych w Sędziszowie, Mstyczowie, Krzcięcicach i Tarnawie jest w dobrym stanie. Wszystkie mogiły są oznakowane tabliczkami z napisem „Miejsce pamięci narodowej”. Obiekty są czyste i zadbane. Tabliczki identyfikujące osoby pochowane są czytelne. [dowód: akta kontroli str. 632-647]

1.13.-1.15. W badanym okresie na terenie gminy nie wystąpiły przypadki uszkodzenia lub zniszczenia zabytkowego grobu lub cmentarza wojennego. Nie odnotowano żadnych aktów wandalizmu na tych obiektach. W związku z powyższym nie kierowano żadnych powiadomień do Konserwatora Zabytków i Wojewody Świętokrzyskiego w powyższych sprawach. Nie wystąpiła również konieczność wydatkowania środków finansowych związanych z tego typu zdarzeniami. [dowód: akta kontroli str. 453]

1.16-1.18. W latach 2014-2016 na terenie gminy nie dokonywano przenoszenia pomników na cmentarze wojenne, nie wystąpił żaden przypadek utraty statusu grobu wojennego w związku z pochowaniem członków rodziny, a także nie dokonywano indywidualnych upamiętnień bez zgody i wiedzy właściwych organów administracji rządowej i samorządowej. [dowód: akta kontroli str. 453]

1.19.. Gmina nie upowszechniała wśród obywateli wiedzy na temat zasad postępowania w przypadku odnalezienia dowodów mogących świadczyć o istnieniu grobu wojennego.

Burmistrz wyjaśnił, że: (...) *Poza pacyfikacją miejscowości Swaryszów (...) nasilone działania wojenne w większości omijały naszą gminę. Pracownicy gminy przeprowadzający rozmowy z mieszkańcami pamiętającymi czasy wojny nie uzyskali informacji, które mogłyby sugerować inne miejsca pochówku domniemanych ofiar wojny. Prowadzone rozmowy nie były i nie są ewidencjonowane. Jako gmina wierzymy w obywatelską i patriotyczną postawę lokalnej społeczności, iż w przypadku znalezienia nieznanymi szczątków ludzkich poinformowaliby tutejszy Urząd oraz służby mundurowe. Podczas licznych spotkań przedstawiciele samorządu z mieszkańcami podkreślane jest, że z wszelkimi spostrzeżeniami, wątpliwościami i obawami mieszkańcy mogą i powinni kierować się do gminy, która przystąpi do natychmiastowych działań o charakterze interwencyjnym. Wobec powyższego, w naszej ocenie zbędne jest podejmowanie działań mających na celu upowszechnianie wśród obywateli wiedzy na temat zasad postępowania w przypadku odnalezienia dowodów mogących świadczyć o istnieniu grobu wojennego. Również Wojewoda nie zauważa takiej potrzeby, gdyż jego służby nie przekazywały żadnych wytycznych w omawianej powyżej sprawie. (...) Stan wiedzy społeczeństwa naszej gminy na temat zasad postępowania w przypadku odnalezienia dowodów mogących świadczyć*

o istnieniu grobu wojennego jest dostateczny i zapewniający podejmowanie konkretnych kroków w tym zakresie. Na terenie gminy nie odnotowano przypadków odnalezienia anonimowych mogił. [dowód: akta kontroli str. 457]

1.20. Na terenie gminy nie zarejestrowano przypadków odnalezienia dowodów świadczących o istnieniu grobu lub cmentarza wojennego na nieruchomości należącej do osoby prywatnej. [dowód: akta kontroli str. 457]

1.21. W badanym okresie do Urzędu nie wpłynęły skargi lub wnioski dotyczące grobów lub cmentarzy wojennych znajdujących się na terenie gminy. [dowód: akta kontroli str. 422-426]

Ustalone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie stwierdzono następujące nieprawidłowości:

1. W okresie do maja 2016 r. gmina nie prowadziła ewidencji zabytków. Było to niezgodne z art. 143 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. [dowód: akta kontroli str. 49]

Burmistrz wyjaśnił, że: przyczyną nieprowadzenia ewidencji zabytków było zaniedbanie ze strony pracownika Urzędu. [dowód: akta kontroli str. 171]

Zgodnie z art. 143 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wójt (burmistrz, prezydent miasta) był zobowiązany do założenia gminnej ewidencji zabytków w terminie 3 lat od dnia wejścia w życie cytowanej ustawy. Powyższa ustawa weszła w życie 17 listopada 2003 r., tym samym termin określony w art. 143 ww. ustawy upływał w dniu 17 listopada 2006 r.

2. Zgodnie z art. 87 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami. Gmina nie posiada programu opieki nad zabytkami na lata 2016-2020. [dowód: akta kontroli str. 50]

Burmistrz wyjaśnił, że przyczyną nieopracowania programu opieki nad zabytkami na lata 2016-2019 było zaangażowanie pracownika odpowiedzialnego za realizację tego zadania w *dotatkowe, ważne dla społeczności gminy zadania związane w Kartą Dużej Rodziny (...)*. [dowód: akta kontroli str. 172]

3. Gmina nie sporządziła sprawozdań z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami na lata 2011-2015. Było to niezgodne z art. 87 ust. 5 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. [dowód: akta kontroli str. 174]

Burmistrz wyjaśnił, że: *z uwagi na bardzo dużą liczbę realizowanych przez pracownika zadań, ważnych dla bieżącego działania gminy, sporządzenie sprawozdań z realizacji programu opieki nad zabytkami zostało przez niego przeoczone* [dowód: akta kontroli str. 372]

Niesporządzenie ww. sprawozdań skutkowało niedokonaniem oceny realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami na lata 2011-2015, jak również brakiem analiz i weryfikacji bieżącej realizacji tego programu.

4. Burmistrz nie wystąpił do Wojewody Świętokrzyskiego o udzielenie zezwolenia na prowadzenie robót na Cmentarzu Ofiar Egzekucji z 1944 r. w Swaryszowie. [dowód: akta kontroli str. 455, 465]

Było to niezgodne z art. 5 ustawy o grobach i cmentarzach wojennych

Burmistrz wyjaśnił, że: *(...) w naszej ocenie przyznanie środków na realizację zadania było równoznaczne z wyrażeniem zgody na wykonanie przedmiotowych robót.* [dowód: akta kontroli str. 455]

Zgodnie z art. 104 ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego²² organ administracji publicznej załatwia sprawę przez wydanie decyzji administracyjnej. Ponadto w przepisach prawa administracyjnego ustawodawca mając na myśli decyzję administracyjną posługuje się również terminami „zezwolenie”, „licencja”,

²² Dz.U. z 2017 r., poz. 1257 ze zm.

„zgoda”. Wojewodowie zobowiązani byli wydawać w formie decyzji administracyjnych zgody i zezwolenia, o których mowa w art. 5 ww. ustawy o grobach i cmentarzach wojennych a o taką zgodę/zezwoleńie powinien wystąpić Pan Burmistrz.

Uwaga dotycząca badanej działalności

Gmina nie wywiązała się z określonego w § 4 pkt 5 porozumienia nr 20/2016 zawartego z Wojewodą Świętokrzyskim w dniu 18 marca 2016 r. wymogu prowadzenia wyodrębnionej ewidencji księgowej, dotyczącej realizacji zadania polegającego na utrzymaniu grobów i cmentarzy wojennych na terenie gminy Sędziszów. Pomimo, iż ewidencja nie została w pełni wyodrębniona, to ze względu na małą liczbę zdarzeń i ich wartość nie skutkowało to w sposób negatywny na prawidłowość rozliczanych środków. Najwyższa Izba Kontroli zwraca jednak uwagę, że w sytuacji gdy liczba wydatków związanych z cmentarnictwem ulegnie zwiększeniu, taki sposób prowadzenia ewidencji może utrudnić prawidłowe rozliczanie środków.

Ocena cząstkowa

Gmina prowadziła opiekę nad cmentarzem wojennym oraz wszystkimi grobami wojennymi znajdującymi się na jej terenie. W celu dokonania właściwej oceny stanu technicznego tych obiektów wyznaczeni pracownicy Urzędu dwukrotnie każdego roku dokonywali komisyjnego przeglądu technicznego ich stanu. Przeglądy dokumentowano protokołami, w których przedstawiano ocenę stanu poszczególnych grobów i cmentarza wojennego, a także sugestie dotyczące ewentualnych działań, których podjęcie umożliwi poprawę tego stanu. Takie działania umożliwiały gminie bieżące monitorowanie stanu utrzymania obiektów grobownictwa wojennego i elastycznego reagowania na pojawiające się potrzeby, a także ubiegania się o środki finansowe ze źródeł zewnętrznych.

W badanym okresie zrealizowano zadanie „Przebudowa istniejących nagrobków na Cmentarzu Ofiar Egzekucji z 1944 r. w Swaryszowie”, w ramach którego wykonano 40 nowych granitowych nagrobków na tym cmentarzu. Na pozostałych mogiłach indywidualnych i zbiorowych znajdujących się na parafialnych cmentarzach na terenie gminy rokrocznie prowadzono prace porządkowe.

W celu realizacji powyższych działań gmina pozyskiwała środki od Wojewody Świętokrzyskiego i Rady OPWiM, a także wykorzystywała środki własne.

Stan Cmentarza Ofiar Egzekucji z 1944 r. w Swaryszowie jest bardzo dobry. Obiekt jest wyremontowany, zadbane i odpowiednio oznakowany. Efekty zrealizowanych, dofinansowanych zadań utrzymano w odpowiednim stanie. Stan pozostałych mogił wojennych znajdujących się na terenie gminy jest dobry.

Dopiero od czerwca 2016 r. gmina zaprowadziła gminną ewidencję zabytków. Nieprowadzenie tej ewidencji będące wynikiem zaniedbania ze strony odpowiedzialnego pracownika Urzędu było niezgodne z art. 143 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Wbrew wynikającemu z art. 87 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami obowiązku gmina nie sporządziła gminnego programu opieki nad zabytkami na lata 2016-2020, a wbrew obowiązkowi wynikającemu z art. 87 ust. 5 ww. ustawy nie sporządzono sprawozdań z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami na lata 2011-2015.

Burmistrz nie zwracał się do Wojewody Świętokrzyskiego o udzielenie stosownego zezwolenia na prowadzenie robót, pomimo iż prowadzono je na Cmentarzu Ofiar Egzekucji z 1944 r. w Swaryszowie. Było to niezgodne z art. 5 ustawy z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych.

NIK zgłasza również uwagę dotyczącą niewyodrębnienia ewidencji księgowej, w związku z realizacją zadania polegającego na utrzymaniu grobów i cmentarzy wojennych na terenie gminy Sędziszów, co było niezgodne z § 4 pkt 5 porozumienia nr 20/2016 zawartego z Wojewodą Świętokrzyskim w dniu 18 marca 2016 r.

2. Działania podejmowane na rzecz wykorzystania potencjału kulturowego i turystycznego cmentarzy wojennych

Opis stanu faktycznego

2.1. W badanym okresie gmina zamieściła na swojej stronie internetowej szereg informacji dotyczących obiektów grobownictwa wojennego i wydarzeń z nimi związanych:

- 1) baner – zdjęcie z uroczystości na cmentarzu w Swaryszowie w 2013 r.
- 2) zakładka – „Międzyszkolny Klub Historyczny im. AK w Sędziszowie”. Powołany w 2010 r., skupia przedstawicieli środowisk kombatanckich, gminy, nauczycieli oraz dzieci i młodzieży. Jego zadaniem jest działalność na rzecz kultywowania pamięci o poległych w okresie II wojny światowej mieszkańcach gminy Sędziszów, w tym udział w uroczystościach rocznicowych i obchodów Święta Zmarłych na obiektach grobownictwa wojennego.
- 3) zakładka – Aktualności, na której w latach 2014-2016 zamieszczono dwanaście informacji dotyczących m.in.:
  - obchodów rocznicowych mordu mieszkańców Swaryszowa, uroczystość na cmentarzu w Swaryszowie, Msza św., Apel Poległych, złożenie kwiatów, na zakończenie rekonstrukcja historyczna - artykuł i zdjęcia z przebiegu uroczystości;
  - obchodów rocznicowych rozstrzelania mieszkańców Sędziszowa w Chmielniku i Piotrkowicach – artykuł i zdjęcia z przebiegu wizyty delegacji gminy w Piotrkowicach i Chmielniku;
  - corocznego Marsz Pamięci – Msza św., okolicznościowe przemówienie Burmistrza Sędziszowa, uczczenie minutą ciszy mieszkańców gminy Sędziszów, którzy stracili życie w obronie Ojczyzny w czasie II wojny światowej - artykuł i zdjęcia z przebiegu uroczystości;
  - rekonstrukcji wydarzeń „Ostatni semafor” dotyczących rozstrzelania mieszkańców Sędziszowa w Chmielniku i Piotrkowicach (ciała ich ekshumowano na cmentarz w Swaryszowie, Sędziszowie, Krzcięcicach i Wolicy) - artykuł i zdjęcia z przebiegu rekonstrukcji;
  - odsłonięcia odbudowanego nagrobka w miejscowości Piotrkowice, gdzie po rozstrzelaniu byli pochowani mieszkańcy Sędziszowa (ciała ich ekshumowano w 1945 r. na cmentarzu w Swaryszowie, Sędziszowie i Krzcięcicach) – artykuł i zdjęcia z przebiegu wizyty delegacji gminy w Piotrkowicach i Chmielniku;
  - zapalenia zniczy i złożenie kwiatów na cmentarzu i grobach wojennych z racji Święta Zmarłych - artykuł i zdjęcia odwiedzanych miejsc.

Informacje dotyczące osób pochowanych na obiektach grobownictwa wojennego na terenie gminy Sędziszów zamieszczono na stronie internetowej Centrum Informacji Turystycznej w Jędrzejowie.

Obiektom tym i wydarzeniom z nimi związanymi poświęcono:

- publikacje prasowe:
  - 1) *Nasza Gazeta Sędziszowska*, kwiecień 2014 „Złożyli kwiaty i zapalili znicze – Pamięci 17.03.1944 roku”;
  - 2) *Nasza Gazeta Sędziszowska*, sierpień 2014 „70 lat pamięci o Swaryszowie”;
  - 3) *Powiat jędrzejowski*, 20 sierpnia 2014 „70. rocznica pacyfikacji Swaryszowa przez Niemców. Rekonstrukcja wydarzeń”;
  - 4) *Powiat jędrzejowski*, wrzesień 2014 „70 lat pamięci o Swaryszowie”;
  - 5) *Powiat jędrzejowski*, 12 sierpnia 2015 „Apel poległych”;
  - 6) *Nasza Gazeta Sędziszowska*, wrzesień 2015 „71 lat pamięci o Swaryszowie”;
  - 7) *Powiat jędrzejowski*, 24 sierpnia 2016 „Obchody 72. rocznicy pacyfikacji wsi Swaryszów”;
  - 8) *Nasza Gazeta Sędziszowska*, wrzesień 2016 „Uroczystość w Swaryszowie”;
  - 9) *Nasza Gazeta Sędziszowska*, grudzień 2016 „Młodzież zapaliła znicze”;

- publikacje książkowe:
  - 1) „Sędziszów zarys dziejów” pod red. Krzysztofa Ślusarka, Jędrzejów 2000, str.82 – *Cmentarz wojenny w Swaryszowie*, wydawca gmina Sędziszów;
  - 2) „Represje niemieckie na wsi kieleckiej”, Tomasz Domański, Andrzej Jankowski, Kielce 2011 str. 218 *m. Mstyczów* i str. 289 *m. Swaryszów*;
  - 3) „Wspomnienia z okupacji”, Józef Bugajski „LIS”, str. 97 *m. Swaryszów* i str. 99 *m. Mstyczów*;
  - 4) „Spalony” Historia akowca z Sędziszowa, Włodzimierz Kołkowski „Korsarz”, Jędrzejów 2014, str. 99 *m. Swaryszów*, wydanie przy udziale gminy Sędziszów;
- inne opracowania:
  - 1) Folder „20 lat minęło ... 1990-2010” Urząd Miejski w Sędziszowie 2010, str. 27
  - 2) Eugeniusz Adamczyk „Hitlerowska pacyfikacja Swaryszowa”;
  - 3) Barbara Kulawik „Moje wspomnienia z lat 1941 – 1945 pisane nie na gorąco, ale z melancholijnym dystansem” – wspomnienia;
  - 4) Opracowanie zbiorowe „Tragedia mieszkańców Sędziszowa – Chmielnik Piotrkowice – 17.03.1944 roku” (ciała zamordowanych ekshumowano na cmentarz w Swaryszowie, Sędziszowie, Krzcięcicach i Wolicy), Sędziszów 2009;
  - 5) Aleksandra Trela „Pacyfikacja Swaryszowa. Ostatnie miesiące wojny na terenie gminy Sędziszów”, Kraków 2012.

[dowód: akta kontroli str. 474-476]

Realizacja zadania „Przebudowa istniejących nagrobków na Cmentarzu Ofiar Egzekucji z 1944 r. w Swaryszowie” była zgodna z priorytetami i kierunkami działania obowiązującej Strategii rozwoju gminy na lata 2013-2020, tj.:

- *zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków, w tym działania renowacji;*
- *ochrona i zachowanie miejsc pamięci narodowej;*
- *utrwalanie historii regionu – budowa pomników, obelisków, wydawanie wspomnień mieszkańców, organizacji uroczystości patriotyczno-religijnych;*

Jednocześnie przebudowa ww. cmentarza wojennego zapewniła realizację zadań określonych w programie na lata 2011-2015, tj.:

- *wykorzystanie posiadanego dziedzictwa kulturowego do promocji gminy;*
- *wspieranie i promowanie lokalnych inicjatyw”.*

[dowód: akta kontroli str. 88, 165]

2.2. Gmina Sędziszów współpracowała z innymi podmiotami w celu promowania cmentarza wojennego. Lokalna Grupa Działania „GRYF-Ziemia Jędrzejowska” współfinansowała m.in. rekonstrukcję historyczną w wykonaniu *Grupy Rekonstrukcji Historycznej* z Jędrzejowa. Ponadto, prywatne firmy działające na terenie gminy współuczestniczyły w organizowaniu corocznych uroczystości patriotycznych. Gmina Sędziszów wspólnie z gminą Chmielnik i Stowarzyszeniem *Dziedzictwo Piotrkowic* prowadziły działania mające na celu utrwalenie pamięci o mieszkańcach Sędziszowa, którzy zostali rozstrzelani na ziemi chmielnickiej i piotrowickiej. Powstały dwie tablice pamiątkowe, a także odrestaurowano nagrobek, w którym złożono rozstrzelanych, a których ciała ekshumowano w 1945 r. na cmentarzu w Swaryszowie, Sędziszowie i Krzcięcicach. Gmina Sędziszów współpracuje z Międzyszkolnymi Klubami Historycznymi im. Armii Krajowej z terenu województwa świętokrzyskiego, w szczególności z Jędrzejowa, Wodzisławia i Chmielnika. W 2014 r. Żołnierze z Centrum ds. Przygotowania do Misji Zagranicznych w Kielcach przybyli na uroczystość do Swaryszowa ze sztandarem oraz zaciągnęli wartę przy pomniku. [dowód: akta kontroli str. 515, 516, 518, 619, 615, 616, 619-631]

2.3. Gmina Sędziszów zachęcała potencjalnych turystów do zwiedzania cmentarza wojennego rozmieszczając na terenie powiatu specjalnie przygotowane plakaty i zaproszenia. Również informacje zamieszczone na stronie Informacji Turystycznej z Jędrzejowa²³, w lokalnych mediach, prasie, a także w Radio Kielce stanowią zaproszenie

²³ <http://jedrzejow.travel/pl/>

do odwiedzenia omawianego obiektu lub na organizowane uroczystości. [dowód: akta kontroli str. 501-513, 521, 560, 561, 596, 599, 603-614]

Ustalone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

Ocena cząstkowa

Gmina wykorzystywała w działaniach promocyjnych potencjał kulturowy i turystyczny cmentarza wojennego znajdujących się na jej terenie. Cmentarz Ofiar Egzekucji z 1944 r. w Swaryszowie jest największym miejscem upamiętniającym hitlerowskie zbrodnie na terenie powiatu jędrzejowskiego. Rokrocznie na terenie tego obiektu odbywały się obchody upamiętniające kolejne rocznice mordu mieszkańców Swaryszowa, połączone m.in. z rekonstrukcją historyczną tego tragicznego wydarzenia. Na swojej stronie internetowej, a także w lokalnej prasie gmina zamieszczała informacje dotyczących tych uroczystości. Opis tragicznych wydarzeń związanych z ww. Cmentarzem przedstawiono również w publikacjach książkowych i broszurach. Przygotowanie corocznych uroczystości poprzedzone było przygotowaniem odpowiednich plakatów i zaproszeń skierowanych zarówno do mieszkańców gminy, jak i potencjalnych turystów.

W celu promowania cmentarza wojennego gmina współpracowała z Lokalną Grupą Działania „Ziemia Jędrzejowska – GRYF”, gminą Chmielnik, lokalnymi firmami oraz szkołami z terenu gminy. Prowadzono działania mające na celu zachęcenie potencjalnych turystów do zwiedzania cmentarza wojennego. Informacje o pomordowanych podczas II wojny światowej zamieszczała na swoich stronach internetowych Informacja Turystyczna z siedzibą w Jędrzejowie. Wszystkie miejsca pamięci znajdujące się na terenie gminy są zinwentaryzowane, a ich karty zamieszczone m.in. na stronie <http://mpn.kielce.uw.gov.pl>.

IV. Wnioski

Wnioski pokontrolne

Przedstawiając powyższe oceny i uwagi wynikające z ustaleń kontroli, Najwyższa Izba Kontroli, na podstawie art. 53 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli²⁴, wnosi o:

1. Sporządzenie na okres kolejnych czterech lat gminnego programu opieki nad zabytkami.
2. Sporządzanie sprawozdań z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami.
3. Każdorazowe występowanie do Wojewody Świętokrzyskiego o udzielenie zezwolenia na prowadzenie robót ziemnych, wznoszenie pomników i innych urządzeń na cmentarzach i grobach wojennych.

V. Pozostałe informacje i pouczenia

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach; jeden dla kierownika jednostki kontrolowanej, drugi do akt kontroli.

Prawo zgłoszenia
zastrzeżeń

Zgodnie z art. 54 ustawy o NIK kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do dyrektora Delegatury NIK w Kielcach.

Obowiązek
poinformowania
NIK o sposobie
wykorzystania uwag
i wykonania wniosków

Zgodnie z art. 62 ustawy o NIK proszę o poinformowanie Najwyższej Izby Kontroli, w terminie 21 dni od otrzymania wystąpienia pokontrolnego, o sposobie wykorzystania uwagi i wykonania wniosków pokontrolnych oraz o podjętych działaniach lub przyczynach niepodjęcia tych działań.

²⁴ Dz. U. z 2017 r. poz. 524.

W przypadku wniesienia zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, termin przedstawienia informacji liczy się od dnia otrzymania uchwały o oddaleniu zastrzeżeń w całości lub zmienionego wystąpienia pokontrolnego.

Kielce, dnia 18 kwietnia 2018 r.

Najwyższa Izba Kontroli
Delegatura w Kielcach

Wicedyrektor
Tadeusz Mikołajewicz

WICEDYREKTOR
Delegatury Najwyższej Izby Kontroli
w Kielcach
podpis

Tadeusz Mikołajewicz

Kontroler
Jerzy Stachowiak
główny specjalista kontroli państwowej

podpis